

Judikát NS 21 Cdo 2141/2011

Soud:	Nejvyšší soud
Datum rozhodnutí:	09/04/2012
Spisová značka:	21 Cdo 2141/2011
ECLI:	ECLI:CZ:NS:2012:21.CDO.2141.2011.1
Typ rozhodnutí:	ROZSUDEK
Heslo:	Bezpečnost a ochrana zdraví při práci Náhrada škody zaměstnavatelem Povinnosti zaměstnanců Povinnosti zaměstnavatelů Pracovní úraz
Dotčené předpisy:	§ 190 odst. 1 předpisu č. 65/1965Sb. ve znění do 30.09.2003 § 191 odst. 1 písm. a) předpisu č. 65/1965Sb. ve znění do 30.09.2003 § 191 odst. 2 písm. a, c) předpisu č. 65/1965Sb. ve znění do 30.09.2003 § 191 odst. 3 předpisu č. 65/1965Sb. ve znění do 30.09.2003 § 89 odst. 1 a 5 předpisu č. 65/1965Sb. ve znění do 30.09.2003 § 273 odst. 2 předpisu č. 65/1965Sb. ve znění do 30.09.2003 § 25 odst. 1 a 3 předpisu č. 108/1994Sb. § 237 odst. 1 písm. a) o. s. ř. § 243b odst. 2 část věty za středníkem o. s. ř. § 243b odst. 3 věta druhá o. s. ř.
Kategorie rozhodnutí:	B

21 Cdo 2141/2011

ROZSUDEK

JMÉNEM REPUBLIKY

Nejvyšší soud České republiky rozhodl v senátě složeném z předsedy JUDr. Zdeňka Novotného a soudců JUDr. Ljubomíra Drápala a JUDr. Mojmíra Putny v právní věci žalobce M. S., zastoupeného JUDr. Zuzanou Špitálskou, advokátkou se sídlem v Praze 5, Plzeňská č. 4 proti žalovanému AVA Reality s.r.o. se sídlem v Hradci Králové, Vážní č. 1003, IČO 62062999, zastoupenému JUDr. Milanem Jelínkem, advokátem se sídlem v Hradci Králové, Resslova č. 1253, o odškodnění pracovního úrazu, za účasti Kooperativy pojišťovny, a. s., Vienna Insurance Group se sídlem v Praze 8, pobřežní č. 665/21, IČO 47116617, jako vedlejšího účastníka na straně žalovaného, vedené u Okresního soudu v Hradci Králové pod sp. zn. 19 C 233/2004, o dovolání žalovaného proti rozsudku Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 1. února 2011 č.j. 20 Co 422/2010-300, takto:

Rozsudek krajského soudu a rozsudek Okresního soudu v Hradci Králové ze dne 10. května 2010 č.j. 19 C 233/2004-224 se zrušují a věc se vrací Okresnímu soudu v Hradci Králové k dalšímu řízení.

Odůvodnění:

Žalobce se domáhal, aby mu žalovaný zaplatil 2,479.854,- Kč s 3 % úrokem z částky 1,261.854,- Kč od 22.10.2004 do zaplacení a aby mu od 1.11.2004 platil měsíčně částku 10.092,- Kč. Žalobu odůvodnil tím, že dne 9.9.2002 utrpěl těžký pracovní úraz při plnění pracovních povinností, kdy byl svým nadřízeným pověřen, aby zateplil střechu a položil tepelnou fólii. Při této činnosti okolo 15:42 hod. usedl na položený plech, který překrýval konstrukci světlíku, následně plech pod ním povolil a on se propadl do světlíku z výše 10 m. Na následky úrazu byl v pracovní neschopnosti od 9.9.2002 do 30.7.2003, a od 31.7.2003 mu byl přiznán plný invalidní důchod.

Okresní soud v Hradci Králové rozsudkem ze dne 22.11.2007 č.j. 19 C 233/2004-124 žalobu zamítl a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. Vycházel ze zjištění, že žalobce si bezprostředně před nehodovým dějem sám udělal přestávku v práci a kouřil, a proto nelze toto jeho jednání považovat za plnění pracovních úkolů. I když k úrazu došlo na pracovišti a v pracovní době, není zde v žádném případě dána souvislost věcná, neboť situaci, kdy si žalobce svévolně udělá přestávku v práci a kouřil, „a to po usednutí na zakrytý světlík“, nelze v žádném případě považovat za činnost v souvislosti s plněním pracovních povinností. Vzhledem k tomu podle názoru soudu prvního stupně „tedy u žalobce došlo k excesu plnění pracovních úkolů a nejedná se v tomto případě o pracovní úraz“.

K odvolání žalobce Krajský soud v Hradci Králové usnesením ze dne 14.5.2009 č.j. 20 Co 191/2008-155 rozsudek okresního soudu zrušil a věc vrátil tomuto soudu k dalšímu řízení. Dovodil, že jednání žalobce nelze považovat za exces, neboť jestliže se stavební dělník během pracovní doby na chvíli na pracovišti posadí a po tuto dobu nevykonává pracovní činnost, to lze považovat za „celkem běžné“, a okolnost, že zároveň kouřil „považuje odvolací soud za zcela nerozhodnou“, protože kouření nemělo s jeho pádem žádnou příčinnou souvislost. Vzhledem k ustanovení § 25 odst. 3 vyhlášky č. 108/1994 Sb. je restriktivní výklad ustanovení § 190 zák. práce, provedený soudem prvního stupně, nesprávný, neboť zúžil podmínky vzniku pracovního úrazu jen na situace, kdy k úrazu dojde při vlastním výkonu práce. Takový závěr však neodpovídá platné právní úpravě, protože v přímé souvislosti s plněním pracovních úkolů jsou mimo jiné i úkony obvyklé v době přestávky na jídlo a oddech. Formální okolnost, že se žalobce posadil, aniž by byla vyhlášena přestávka, nemůže podle názoru odvolacího soudu znamenat, že nejde o pracovní úraz. Každý zaměstnanec, ať už jakékoli profese, vykoná v průběhu pracovního dne mnoho různých úkonů, „které v přísném slova smyslu nemají souvislost s plněním pracovních úkolů. Pokud však tyto činnosti nevybočují z obvyklého rámce, nelze je považovat za exces z pracovních povinností“. Jednání žalobce nevybočilo žádným způsobem z obvyklého chování pracovníků v obdobných situacích, a nebude je možné bez dalšího považovat za porušení bezpečnostních předpisů či nemístnou lehkomyšlnost. Z dosavadního obsahu spisu se tedy podle názoru odvolacího soudu „spíše jeví, že k úrazu žalobce došlo v důsledku vážných nedostatků v péči o bezpečnost zaměstnanců ze strany žalovaného, nikoli zaviněním žalobce“. Proto, že s ohledem na svůj právní názor se soud prvního stupně nezabýval dílčími otázkami náhrady škody, bude třeba v průběhu dalšího řízení zjistit skutečnosti, k nimž dosud nebylo dokazování vedeno, včetně otázky případného spoluzavinění žalobce.

Okresní soud v Hradci Králové poté rozsudkem ze dne 10.5.2010 č.j. 19 C 233/2004-224 žalobu zamítl a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. Po provedení dalšího dokazování zjistil, že před nástupem na stavbu byl žalobce „proškolen z BOZP“. „Parťák P. upozorňoval podřízené na případné porušení bezpečnostních předpisů, stanovil koridory, kudy bylo možno chodit po střeše a to tak, aby byly minimálně 1,5 m od světlíků hrany střechy, a pokud se nějaký zaměstnanec pohyboval mimo tyto koridory, tak ho napomenul“. Na možná rizika a způsob pohybu po střeše podřízené upozorňoval opětovně vždy ráno před začátkem směny. Skutečnosti, že si žalobce udělal svévolnou přestávku v práci a porušil veškerá bezpečnostní pravidla, se kterými byl seznámen, a mimo vymezené koridory pohybu si sedl na světlík, nebyl žalovaný schopen reálně zabránit, a ani takového jednání žalobce nemohl rozumně očekávat. Žalobce „na světlíku ani v jeho bezprostředním okolí nepracoval, pouze se rozhodl, že přeruší práci, ke světlíku dojde, sedne si na něj, začne kouřit a zůstane na něm nadále sedět, i přes toto jeho jednání se s ním světlík nepropadl a on na něm seděl asi dvě minuty. K propadu došlo, až po dosednutí svědka S. na světlík. Porušení pravidel bezpečnosti práce žalobcem (a následně svědkem S. bylo jedinou příčinou toho, že došlo k propadu žalobce střechou“. Chování žalobce, „které bylo svévolným úmyslným porušením pravidel bezpečnosti práce, porušením zákazu a jednáním proti zdravému rozumu, kdy si žalobce počínal naprosto v rozporu s obvyklým způsobem jednání, který je možno předpokládat úplně odpovědného dospělého člověka, bylo opravdu riskantní“, a žalovaný se tak své odpovědnosti zcela zprostil.

K odvolání žalobce Krajský soud v Hradci Králové rozsudkem ze dne 1.2.2011 č.j. 20 Co 432/2010-300 rozsudek soudu prvního stupně změnil a vyslovil, že „žaloba je co do základu po právu“, a že o výši nároku a o náhradě nákladů řízení bude rozhodnuto v konečném rozsudku. Po doplnění řízení opětovným výsledkem svědků vytkl soud prvního stupně, že nehodnotil všechny provedené důkazy vyváženě, že některé při svém hodnocení nedocenil a k některým vůbec nepřihlédl. Dovodil, že výpovědi svědků „byly motivovány společnou snahou přesvědčit soud o pravidelném a dokonce každodenním proškolení zaměstnanců o bezpečnosti práce a v tomto směru se jako pravděpodobnější jeví výpověď svědka P. S., který uvedl, že vedoucí směny ráno vždy pouze oznámil, co a jak se bude ten den dělat“. „Svědci vypovídající ve prospěch žalovaného se navíc lišili v detailech, které v souvislosti s tím, že žalovaný nebyl schopen doložit řádné proškolení zaměstnanců ani v „cyklických intervalech“ mnohem obvyklejších, činí závěry o každodenním školení nevěrohodné. Jestliže soud prvního stupně opíral své přesvědčení o řádném proškolení zaměstnanců „i ze zvolání svědka P., které obsahuje vulgární výraz“, pak „takové zvolání svědka není dík předem poskytovaného poučení, nýbrž situační reakcí ve vypjaté chvíli, kdy již aktuálně hrozí nějaká nebezpečí“. Lze-li vůbec z něho něco odvodit, pak spíše to, že bezpečnost práce byla na pracovišti porušována a v žádném případě tento výkřik nelze interpretovat tak, že se jím žalovaný zhostil poučení o bezpečnosti práce. Z uvedených důvodů dospěl odvolací soud k závěru, že žalovaný neseznámil řádně žalobce s předpisy o zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, a jejich znalost a dodržování soustavně nekontroloval, a proto se nemohl zprostit odpovědnosti za škodu ani ve smyslu § 190 odst. 1 písm. a) zák. práce, ani částečně ve smyslu § 191 odst. 2 písm. a) zák. práce, neboť žalobce žádný konkrétní předpis neporušil a řádného poučení o bezpečnosti práce se mu nedostalo. Podle názoru odvolacího soudu nelze věc hodnotit ani tak, že si žalobce počínal v rozporu s obvyklým způsobem chování a jednal lehkomyšlně s vědomím, že si může přivodit újmu na zdraví. Počínal si totiž v dané chvíli úplně stejným způsobem jako další zaměstnanec, a vzhledem ke zjištěným okolnostem nelze dovodit, že jeho jednání, když usedl na zakrytý světlík, znamenalo úmyslné riskování vybočující z obvyklého rámce chování, ale spíše o jednání, které lze považovat v daném prostředí za celkem běžné. Správný nebyl ani závěr, že porušení pravidel bezpečnosti práce žalobcem bylo jedinou příčinou vzniku škody, neboť i kdyby žalobce předpisy o bezpečnosti práce porušil, přinejmenším stejnou měrou by se na jeho úrazu podílela skutečnost, že světlík nebyl zajištěn vzpěrami, které měly takovému pádu zabránit, přičemž žalobce „byl oprávněn s existencí těchto vzpěr počítat“. Za těchto okolností „úraz, který se stal žalobci dne 9.9.2002 a který spočíval k propadnutí žalobce otvorem ve střeše, je úrazem pracovním, za který žalovaný jako zaměstnavatel v plném rozsahu odpovídá“.

Proti tomuto rozsudku odvolacího soudu podal žalovaný dovolání. Namítal, že úraz žalobce „nelze v žádném případě považovat za úraz pracovní“ vzhledem k ustanovení § 25 odst. 3 vyhlášky č. 108/1994 Sb. Je tomu tak již proto, že úraz se nestal v objektu zaměstnavatele, za který zaměstnavatel odpovídá z hlediska bezpečnosti práce a ochrany zdraví při práci. Důvodem pro takové omezení odpovědnosti zaměstnavatele za škodu na zdraví zaměstnance utrpěné jeho úrazem je skutečnost, že jen v objektu zaměstnavatele má tento možnost vlastními opatřeními ovlivnit úroveň bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. Vedle toho není dána ani věcná souvislost nehodového děje, neboť svévolné přerušení práce kvůli kouření mimo přestávku k oddechu stanovenou harmonogramem prací, nemělo charakter činnosti směřující k plnění pracovních povinností, ale navíc žalobce tuto činnost

provozoval na místě, k němuž se neměl ani přibližovat, natož se zde zdržovat. I kdyby však byl nehodový děj hodnocen jako pracovní úraz, pak jsou podle názoru dovolatele „zcela naplněny exkulpační důvody žalovaného“, neboť žalobce byl řádně seznámen s právními a ostatními předpisy k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. Uvádí-li odvolací soud, že žalobce byl osobou zvyklou pracovat ve výškách a v tomto směru měl posunutou hranici obavy pádu z výšky, pak právě taková neohroženost a posunutí hranice obavy z výšek byly důvody neopatrného a lehkomyšlného jednání, které bylo jedinou příčinou nehodového děje. Žalobce naprosto nerespektoval bezpečnostní pokyny, a navzdory výslovnému zákazu se nejenže přiblížil ke světlíku, ale dokonce, vědom si možných následků, na něj usedl. Protože žalovaný splnil veškeré své povinnosti, aby úrazu žalobce zabránil, je nutné za jedinou příčinu pracovního úrazu považovat žalobcovu chování, jímž zcela svévolně a úmyslně porušil svou povinnost dodržovat uložená bezpečnostní opatření. Jsou rovněž splněny podmínky k částečnému zproštění odpovědnosti podle ustanovení § 191 odst. 2 písm. c) zák. práce, neboť žalobce si počínal v rozporu s obvyklým chováním tak, že je zřejmé, že ač neporušil právní a ostatní předpisy, jednal lehkomyšlně a musel si přitom být vzhledem ke své kvalifikaci a zkušenostem vědom, že si může přivodit újmu na zdraví. Míra lehkomyšlnosti v žalobcově jednání nemůže být nikterak snížena obdobným jednáním svědka S. Žalovaný navrhl, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu zrušil a aby mu věc vrátil k dalšímu řízení.

Žalobce uvedl, že již z logiky věci nelze akceptovat tezi žalovaného, že podmínkou odpovědnosti zaměstnavatele za škodu způsobenou pracovním úrazem je skutečnost, aby k úrazu došlo v objektu odpovědného zaměstnavatele. Příkladem může být právě případ žalobce, který jako stavební dělník tráví mimo objekt svého zaměstnavatele téměř veškerou pracovní dobu. Odpovědnost podle § 190 zák. práce by tedy podle mínění žalované zřejmě přicházela v úvahu teprve v okamžiku, kdy její zaměstnanci vstoupí do sídla společnosti, nad to však při plnění pracovních úkolů, či v přímé souvislosti s ním, „což by byla jistě zcela absurdní situace“.

Nejvyšší soud České republiky jako soud dovolací (§ 10a o.s.ř.) po zjištění, že dovolání bylo podáno proti pravomocnému rozsudku odvolacího soudu oprávněnou osobou (účastníkem řízení) v zákonné lhůtě (§ 240 odst. 1 o.s.ř.) a že jde o rozsudek, proti kterému je podle ustanovení § 237 odst. 1 písm. a) o.s.ř. dovolání přípustné, přezkoumal napadený rozsudek ve smyslu ustanovení § 242 o.s.ř. bez nařízení jednání (§ 243a odst. 1, věta první o.s.ř.) a dospěl k závěru, že dovolání je opodstatněné.

Dovolací soud je při přezkoumání rozhodnutí odvolacího soudu zásadně vázán uplatněnými dovolacími důvody (srov. § 242 odst. 3 o.s.ř.); vyplývá z toho mimo jiné, že v rámci dovolacího přezkumu může posuzovat jen takové právní otázky, které dovolatel v dovolání označil. Žalovaná napadá dovoláním rozsudek odvolacího soudu, neboť má zato, že odvolací soud nesprávně právně posoudil otázku okolností, za kterých lze úraz zaměstnance posoudit jako úraz pracovní, a otázku liberace zaměstnavatele (žalované) z jeho odpovědnosti za škodu vzniklou zaměstnanci (žalobci) pracovním úrazem ze dne 9.9.2002.

Tyto právní otázky je třeba posuzovat i v současné době - vzhledem k době, kdy došlo k (pracovnímu) úrazu žalobce ♦♦ podle zákona č. 65/1965 Sb., zákoníku práce, ve znění do 30.9.2003, tj. do dne, než nabyl účinnosti zákon č. 274/2003 Sb., kterým se mění některé zákony na úseku ochrany veřejného zdraví (srov. § 364 odst. 2 zákona č. 262/2006 Sb., zákoníku práce) – dále jen „zák. práce“, a podle nařízení vlády č. 108/1994 Sb., kterým se provádí zákoník práce a některé další zákony (dále jen „nařízení vlády“).

Podle ustanovení § 190 odst. 1 zák. práce došlo-li u zaměstnance při plnění pracovních úkolů nebo v přímé souvislosti s ním k poškození na zdraví nebo k jeho smrti úrazem (pracovní úraz), odpovídá za škodu tím vzniklou zaměstnavatel, u něhož byl zaměstnanec v době úrazu v pracovním poměru.

Z hlediska skutkového stavu bylo v posuzované věci zjištěno, že žalobce pracoval u žalovaného na základě pracovní smlouvy ze dne 8.4.2002 jako stavební dělník. Dne 9.9.2002 konal spolu s dalšími zaměstnanci práci při zateplování střešního pláště nové haly na ulici Želivského č.p. 23 v Jablonci nad Nisou. Okolo 15.40 hod. usedl na trapézový plech, kterým byl zakryt otvor v budovaném světlíku. Když přisedl P. S., plech neudržel váhu obou zaměstnanců, a oba propadli do hloubky cca 10 m na zhutnělou podlahu budované haly.

Problematiku přímé souvislosti utrpeného úrazu s plněním pracovních úkolů řeší soudní praxe v obecné poloze tak, že je jí třeba posuzovat z hlediska místního, časového a věcného, tedy zda taková souvislost je dána vzhledem ke vztahu činnosti, při níž došlo k úrazu, k plnění povinností, které pro zaměstnance vyplývají z pracovního poměru (srov. rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 20.11.2001 sp. zn. 21 Cdo 2507/2000, uveřejněný v časopise Soudní judikatura ročník 2002, poř. č. 11). V poněkud konkrétnější poloze je otázka plnění pracovních úkolů a přímé souvislosti s ním upravena ustanoveními § 25 a 26 nařízení vlády.

Podle ustanovení § 25 odst. 1 nařízení vlády plněním pracovních úkolů je výkon pracovních povinností vyplývajících z pracovního poměru, jiná činnost vykonávaná na příkaz zaměstnavatele a činnost, která je předmětem pracovní cesty. Plněním pracovních úkolů je též činnost konaná pro zaměstnavatele na podnět odborové organizace nebo ostatních zaměstnanců, popřípadě i činnost konaná pro zaměstnavatele z vlastní iniciativy, pokud k ní zaměstnanec nepotřebuje zvláštní oprávnění nebo ji nekoná proti výslovnému zákazu zaměstnavatele, jakož i dobrovolná výpomoc organizovaná zaměstnavatelem (§ 25 odst. 2 nařízení vlády).

Podle ustanovení § 25 odst. 3 věty první a druhé nařízení vlády, v přímé souvislosti s plněním pracovních úkolů jsou úkony potřebné k výkonu práce a úkony během práce obvyklé nebo nutné před počátkem práce nebo po jejím skončení a úkony obvyklé v době přestávky na jídlo a oddech konané v objektu zaměstnavatele. Takovými úkony však nejsou cesta do zaměstnání a zpět, stravování, ošetření, popřípadě vyšetření ve zdravotnickém zařízení, ani cesta k nim a zpět, pokud není konána v objektu zaměstnavatele.

V posuzovaném případě je zřejmé, že k úrazu žalobce nedošlo při bezprostředním výkonu pracovních povinností vyplývajících z pracovního poměru, tedy při plnění pracovních úkolů podle ustanovení § 25 odst. 1 nařízení vlády. Nelze však sdílet názor dovolatele, že není dána ani přímá souvislost s plněním pracovních úkolů ve smyslu ustanovení § 25 odst. 3 nařízení vlády proto, že se „úraz nestal v objektu zaměstnavatele“. Je správné, že uvedené ustanovení vylučuje z přímé souvislosti s plněním pracovních úkolů kromě jiného též úkony obvyklé v době přestávky na jídlo a oddech, jestliže nejsou konány v objektu zaměstnavatele. Odvolatel neuvádí, co se podle jeho názoru rozumí „objektem zaměstnavatele“; kdyby to měla být v úzkém smyslu jen nemovitost ve vlastnictví zaměstnavatele, znamenalo by to, že by odpovědnost zaměstnavatele za pracovní úraz kupř. ve stavebnictví,

zemědělství, dopravě apod. byla v obdobných případech, jako je v projednávané věci, prakticky vyloučena. Podstatnější však je, že ustanovení § 25 odst. 3 věty první i.f. na posuzovaný případ nedopadá, neboť k poškození zdraví žalobce nedošlo v době přestávky na jídlo a oddech. Za přestávku v práci totiž nelze považovat jakékoli přerušení práce v průběhu pracovní doby, kdy zaměstnanec z různých důvodů, které nejsou vybočením z mezí obvyklého průběhu práce na daném pracovišti (například aby uvážil další pracovní postup, nebo aby si krátce odpočinul), přestal konat vlastní pracovní činnost. Přestávkou v práci ve smyslu ustanovení § 25 odst. 3 nařízení vlády je třeba rozumět přerušení práce, které je zaměstnavatel povinen poskytnout zaměstnanci nejdéle po šesti hodinách nepřetržité práce na jídlo a oddech v rozsahu nejméně 30 minut na základě ustanovení § 89 odst. 1 zák. práce. Jedním z důvodů, proč se úkony obvyklé v době přestávky na jídlo a oddech nepovažují za úkony v přímé souvislosti s plněním pracovních úkolů, je též skutečnost, že poskytnuté přestávky na jídlo a oddech se nezapočítávají do pracovní doby (§ 89 odst. 5 zák. práce). Protože se v posuzované věci se netvrdí a ani z obsahu spisu nevyplývá, že by krátkodobé přerušení práce žalobcem bylo excesem vybočujícím z běžného rámce průběhu pracovní doby, je třeba přisvědčit závěru odvolacího soudu, že k poškození zdraví žalobce došlo v souvislosti s jednáním, které bylo během práce obvyklé, a že tedy úraz, který utrpěl, je úrazem pracovním, za který žalovaný odpovídá ve smyslu ustanovení § 190 odst. 1 zák. práce.

Dovolatel pro tento případ namítá, že, i kdyby byl „nehodový děj hodnocen jako pracovní úraz, je zřejmé, že jsou zde zcela naplněny exkulpační důvody žalovaného jakožto zaměstnavatele“. Procesní povinnosti tvrdit a prokázat skutečnosti o tom, že se zaměstnavatel zprostil odpovědnosti za škodu při pracovním úrazu, má - jak vyplývá již ze znění ustanovení § 191 odst. 1 a 2 zák. práce a jak z toho správně vychází i odvolací soud v posuzované věci - zaměstnavatel, který také nese za řízení procesní odpovědnost za to, že tyto povinnosti nesplní (tzv. břemeno tvrzení a důkazní).

Dovolatel v první řadě dovozuje, že „jedinou příčinou nehodového děje“ bylo neopatrné a lehkomyšlné jednání žalobce, neboť jako pracovník zvyklý pracovat ve výškách měl „poněkud posunutou hranici obavy pádu z výšky“.

Podle ustanovení § 191 odst. 2 písm. c) zák. práce zaměstnavatel se zproští odpovědnosti zčásti, prokáže-li, že zaměstnanci vznikla škoda proto, že si počínal v rozporu s obvyklým způsobem chování tak, že je zřejmé, že ač neporušil právní nebo ostatní předpisy nebo pokyny k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, jednal lehkomyšlně a musel si přitom být vzhledem ke své kvalifikaci a zkušenostem vědom, že si může přivodit újmu na zdraví.

Lehkomyšlné jednání zaměstnance je podle ustanovení § 191 odst. 2 písm. c) zák. práce samostatným důvodem pouze pro částečné zproštění se odpovědnosti, a proto na základě uvedeného ustanovení nemohou být „zcela naplněny exkulpační důvody zaměstnavatele“, jak to dovolatel dovozuje (srov. též § 191 odst. 3 část věty za středníkem zák. práce). Jedná se o případy, kdy způsob jednání zaměstnance při určitém pracovním úkonu neupravuje žádný bezpečnostní předpis, pravidlo nebo pokyn, kdy se však zaměstnavatel může zprostit částečně odpovědnosti, prokáže-li, že jednání zaměstnance lze charakterizovat jako nebezpečné riskování nebo hazardérství, kdy si zaměstnanec vzhledem ke konkrétní časové i místní situaci na pracovišti počíná způsobem, při němž vědomě podstupuje riziko hrozícího nebezpečí újmy na zdraví. Na rozdíl od běžné neopatrnosti a jednání vyplývajícího z rizika práce, o kterých zákon (srov. § 191 odst. 5 zák. práce) stanoví výslovně, že je za lehkomyšlné jednání nelze považovat, se pro naplnění skutkové podstaty ustanovení § 191 odst. 2 písm. c) zák. práce vyžaduje tzv. kvalifikovaná lehkomyšlnost (zaměstnanec věděl anebo vzhledem ke své kvalifikaci a zkušenostem musel vědět, že si svým jednáním může přivodit úraz nebo nemoc z povolání). Přitom další podmínkou, která musí být splněna současně (i když by jednání zaměstnance bylo možno kvalifikovat jako riskantní nebo hazardní), je, aby šlo o způsob činnosti, který je v rozporu s obvyklým způsobem chování zaměstnanců, kdy tedy nejde o činnost, kterou zaměstnavatel trpí nebo toleruje (srov. rozsudek býval. Nejvyššího soudu ze dne 30.5.1969 sp. zn. 7 Cz 22/69, uveřejněný pod č. 35 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek roč. 1970, a závěry Nejvyššího soudu ČR sp. zn. Cj 37/74, uveřejněné pod č. 11 ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek roč. 1976, str. 41 a násl.).

Uvedené vztaženo na posuzovaný případ znamená, že uvedený liberační důvod mohl být uvažován teprve tehdy, kdyby v příčinné souvislosti s pracovním úrazem nebylo možné vytkat žalobci jakékoli porušení předpisů ani pokynů k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci (a ostatní liberační důvody podle ustanovení § 191 zák. práce by se tudíž nemohly uplatnit). V takovém případě by byly důvody částečného zproštění žalovaného naplněny, jestliže by žalobce (jednav v rozporu s obvyklým způsobem chování) usedl na plechem zakrytý světlík, přestože věděl, že jde o počínání životu nebezpečné, protože vzhledem k tomu, že „světlík byl překryt nedostatečně tuhým plechem“, a protože jedna z výztuh v rámu byla k rámu přišroubovaná pouze na jedné straně, nejde o zabezpečení, které by bylo způsobilo zabránit pádu z výšky. K tomuto předpokladu ale žalobce neměl důvod, zvláště když podepsal „Pokyny pro dodržování bezpečnosti práce na pracovišti – Střešní plášť výrobní haly AKT Jablonec n. Nisou“ ze dne 27.8.2002, podle jehož bodu 8. „při provádění prostupů střechou větších než 25 cm musí být tyto otvory neprodleně zabezpečeny proti propadnutí pevným krytem odpovídající únosnosti“. Odvolacímu soudu lze proto přisvědčit, že takové úmyslné, vědomé riskování a hazardérství žalobce svým počínáním nenaplnil. Dovolatel však rovněž namítá, že se zprostil své odpovědnosti, neboť „žalobce byl řádně seznámen s právními a ostatními předpisy k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci“

Podle ustanovení § 191 odst. 1 písm. a) zák. práce se zaměstnavatel zproští odpovědnosti zcela, prokáže-li, že škoda byla způsobena tím, že postižený zaměstnanec svým zaviněním porušil právní nebo ostatní předpisy k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci nebo pokyny k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, ačkoliv s nimi byl řádně seznámen a jejich znalost a dodržování byly soustavně vyžadovány a kontrolovány.

Podle ustanovení § 191 odst. 2 písm. a) zák. práce se zaměstnavatel se zproští odpovědnosti zčásti, prokáže-li, že postižený zaměstnanec porušil svým zaviněním právní nebo ostatní předpisy nebo pokyny k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, ačkoliv s nimi byl řádně seznámen, a že toto porušení bylo jednou z příčin škody.

Právními a ostatními předpisy k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, jejichž porušení může být za podmínek stanovených ustanovením § 191 odst. 1 písm. a) a § 191 odst. 2 písm. a) zák. práce důvodem liberace zaměstnavatele z jeho odpovědnosti za škodu vzniklou zaměstnanci pracovním úrazem (nemocí z povolání), se rozumí předpisy na ochranu života a zdraví, předpisy hygienické a protiepidemické, předpisy o bezpečnosti technických zařízení a technické normy, dopravní předpisy, předpisy o požární ochraně a předpisy o zacházení s hořlavými, výbušnými, zbraněmi, radioaktivními látkami, jedy a jinými látkami škodlivými zdraví, pokud upravují otázky týkající se ochrany života a zdraví (§ 273 odst. 1 zák. práce). Právními předpisy - na rozdíl od ostatních předpisů - se přitom rozumějí obecně závazné právní předpisy, tj. právní předpisy, které byly vyhlášeny ve

Sbírce zákonů uveřejněním jejich plného znění - ústavní zákony, zákony, zákonná opatření Senátu, nařízení vlády, právní předpisy (vyhlášky) vydávané ministerstvy, jinými ústředními správními úřady a Českou národní bankou (srov. § 1 zákona č. 309/1999 Sb., o Sbírce zákonů a o Sbírce mezinárodních smluv).

Při rozhodování o úplném nebo částečném zproštění odpovědnosti zaměstnavatele za pracovní úraz [§ 191 odst. 1 písm. a), § 191 odst. 2 písm. a) zák. práce] je třeba dbát na to, že musí jít o předpis anebo pokyn konkrétní (§ 273 odst. 2 zák. práce), který upravuje určitý způsob jednání anebo konkrétní způsob jednání zakazuje. Porušení předpisů nebo pokynů všeobecného charakteru, které svým adresátům kupříkladu ukládají počínat si tak, aby nedocházelo ke škodám na zdraví a majetku, nemůže mít totiž za následek právní účinky uvedené v ustanoveních § 191 odst. 1 písm. a) a § 191 odst. 2 písm. a) zák. práce (srov. závěry býv. Nejvyššího soudu ČR ze dne 27. 1. 1975 sp. zn. Cpj 37/74, uveřejněné ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek ročník 1976, pod č. 11, str. 102).

Z uvedených důvodů pro posouzení, zda a do jaké míry jsou naplněny liberační důvody podle ustanovení § 191 zák. práce, není (právě) pro tuto úvahu významné obecné zjištění, že „žalobce byl proškolen z BOZP“, nebo naopak, že „došlo k vícenásobnému porušení bezpečnostních pravidel zakotvených v zákoníku práce“, když žalobce „nebyl řádně proškolen z bezpečnostních předpisů“. Relevantní by totiž byl jen takový právní nebo „ostatní“ předpis, který by zaměstnancům předepisoval určitý konkrétní způsob chování při práci na střeše haly, jenž by žalobce v příčinné souvislosti se vznikem pracovního úrazu porušil. Porušení určitého ustanovení žalobcem nebylo v tomto směru prokázáno, a také dovolatel poukazuje jen v obecné rovině na to, že „žalobce byl řádně seznámen s právními a ostatními předpisy k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci“, aniž své tvrzení blíže konkretizuje ve vztahu k úrazovému ději.

Žalovaný v dovolání konečně namítá, že žalobce jednal v rozporu s pokyny k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. Odvolací soud v tomto směru dospěl k závěru, že „zvolání svědka P., které obsahuje vulgární výraz“, „není díkci předem poskytovaného poučení, nýbrž situační reakcí ve vypjaté chvíli, kdy již aktuálně hrozí nějaké nebezpečí“. S tímto názorem nelze souhlasit.

Podle ustanovení § 273 odst. 2 zák. práce pokyny k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci jsou konkrétní pokyny dané zaměstnanci jeho nadřízenými.

Z tohoto ustanovení vyplývá, že pokyny k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci jsou definovány jako konkrétní pokyny dané zaměstnanci vedoucími zaměstnanci, kteří jsou mu nadřízeni. Kromě toho, že je akcentována konkrétnost pokynu, nejsou předepsány žádné další náležitosti jak co do formy, tak co do obsahu. Právní relevanci proto má jakýkoli výslovný pokyn, ať je již učiněn písemně, nebo ústně, bez ohledu na svoji expresivnost, anebo na to, do jaké míry odpovídá jeho obsah pravidlům společenských konvencí. Korektním pokynem k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci proto mohl být (byl-li učiněn) i pokyn předáka P. (doslovně – „kurva, nelezte tam na ty světlíky, můžete sletět“), neboť tím stanoví pro podřízené závazný způsob chování a vysvětluje důvod svého pokynu. Je samozřejmé, že pokyn má být vydán předem, nikoliv až ve chvíli, kdy již nějaký úrazový děj probíhá; není však na závadu, je-li vydán ve chvíli, kdy nebezpečí může hrozit, a smyslem pokynu je tomuto nebezpečí předejít. Pokyny k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci proto nelze chápat jen jako nějaké formalizované abstraktní poučování o pravidlech chování v situacích, které teoreticky mohou (ale nemusí) v budoucnu nastat, nýbrž také jako praktickou reakci, jejímž smyslem je usměrnit jednání podřízených tak, aby se vyhnuli možnému nebezpečí, které by v průběhu výkonu práce při jiném způsobu chování mohlo jinak reálně hrozit.

Z uvedeného vyplývá, že žalovaný se nezpřestil své odpovědnosti za pracovní úraz žalobce – jak uvádí odvolací soud – „ani částečně ve smyslu ustanovení § 191 odst. 2 písm. a) zák. práce“, neboť žalobce v příčinné souvislosti s úrazem neporušil žádný konkrétní právní nebo „ostatní předpis“ k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci. Z výše vyložených důvodů se žalovaný nezpřestil své odpovědnosti ani podle ustanovení § 191 odst. 2 písm. c) zák. práce. Odvolací soud však v důsledku svého odlišného právního názoru vyloučil z rámce svých úvah jedinou možnost, která by z hlediska liberace zaměstnavatele přicházela v úvahu, totiž případné zproštění proto, že žalobce v příčinné souvislosti se svým úrazem porušil svým zaviněním pokyny k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, ačkoli s nimi byl řádně seznámen. Soudy nepřehlédnou, že zprostil-li se zaměstnavatel odpovědnosti zčásti, určí se část škody, kterou nese zaměstnanec, podle míry jeho zavinění (§ 191 odst. 3 část věty před středníkem), a že si v rámci této úvahy nelze vystačit jen s paušálním závěrem, že „kdyby poškození respektovali pokyny svých nadřízených, nemohlo by k úrazu dojít“. Stejně dobře by se totiž mohlo například tvrdit, že k úrazu nemohlo dojít, kdyby žalovaný postupoval v souladu s „Pokyny pro dodržování bezpečnosti práce na pracovišti – Střešní plášť výrobní haly AKT Jablonec n. Nisou“ ze dne 27.8.2002, podle jehož bodu 8. „při provádění prostupů střešou větších než 25 cm musí být tyto otvory neprodleně zabezpečeny proti propadnutí pevným krytem odpovídající únosnosti“, že žalovaná si byla vědoma nebezpečného stavu zakrytí světlíků (zaměstnanci byli údajně na nebezpečí průběžně denně upozorňováni), a že pokyny (poučení) předáka P., které „každý den“ vydával tedy mohly být reakcí na neutěšený stav zabezpečení světlíků, ale jako řešení vlastní problematiky bezpečnosti a ochrany zdraví při práci byly jen druhotné.

Protože rozsudek odvolacího soudu není správný, Nejvyšší soud České republiky jej zrušil (§ 243b odst. 2 část věty za středníkem o.s.ř.). Protože důvody, pro které byl zrušen rozsudek odvolacího soudu, platí i na rozsudek soudu prvního stupně, zrušil Nejvyšší soud České republiky i toto rozhodnutí a věc vrátil soudu prvního stupně k dalšímu řízení (§ 243b odst. 3 věta druhá o.s.ř.).

Právní názor vyslovený v tomto rozsudku je závazný; v novém rozhodnutí o věci rozhodne soud nejen o náhradě nákladů nového řízení a dovolacího řízení, ale znovu i o nákladech původního řízení (§ 226 odst. 1, § 243d odst. 1 část věty za středníkem a věta druhá o.s.ř.).

Proti tomuto rozsudku není přípustný opravný prostředek.

V Brně dne 4. září 2012

JUDr. Zdeněk Novotný, v. r.

předseda senátu

2018 - MPSV, TREXIMA, spol. s r.o.